

**ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԳԼՈՒԲԱԼԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

*ՀՀ Պետական կառավարման ակադեմիայի քաղաքագիտության
(քաղաքական կառավարում և վերլուծություն) ամբիոնի վարիչ,
քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր*

Մարիամ Մարգարյան

Հոդվածում համեմատության մեջ ուսումնասիրված է Եվրոպայում (1648թ. Վեստֆալյան պայմանագրից հետո) և հետխորհրդային նոր անկախացած տարածություններում ազգային-պետության արդիականացման օրինաչափությունները և առանձնահատկությունները: Եթե Եվրոպայում ազգային-պետությունները ձևավորվեցին որպես պետությունակենտրոն և հիերարխիկ ինստիտուտ, ապա արդի գլոբալացման գործընթացներում նրա արդյունավետությունը պայմանավորված է «վազող» արդիականացմամբ և արագացված ապակենտրոնացմամբ: Արդյունքում «արդյունավետ պետության» փոխարեն առաջացել են «չկայացած պետություններ»: Գլոբալացման գործընթացն արդյունավետ է, երբ տեղի է ունենում ինքնիշխան ազգային-պետության արդիականացում հանուն համաշխարհային քաղաքականության մեջ սեփական «Ես»-ի ինքնության ադիականացման պահպանմանն մրցունակ մասնակցության՝ ի հակադրություն մրցակցող քաղաքական, տնտեսական միավորումների աճող ճնշման:

Հիմնաբառեր. ազգային-պետություն, ինքնիշխանություն, գլոբալ կառավարում, կայսրություն, նոր ինստիտուցիոնալիզմ, արդյունավետ պետություն, սոցիալ-քաղաքական ցանցեր, ապակենտրոնացում:

Վերջին տարիներին ակնհայտ է դարձել, որ արդի գլոբալացման գործընթացներում ընդլայնվել է նոր ձևավորված ինստիտուցիոնալ կազմավորումների գործունեության ոլորտը, ինչն իր հերթին անխուսափելիորեն հանգեցրել է ոչ միայն պետական ինքնիշխանության տրոհման, այլև ազգ-պետության ինստիտուտի «մահվան»: Նման մոտեցումը նորազատականները հիմնավորում են հետևյալ կառուցակարգերի գործառման հիման վրա.

1. գլոբալ քաղաքագիական հասարակության («քոչվորների նոր հասարակություն» Ժ. Ատալի [1, էջ 12]) վրա հենված համաշխարհային հաղորդակցական ցանցի ձևավորում,
2. միջազգային շուկայի ակտիվ գործառման վրա հենված ազգային տնտեսության ինտեգրման գործընթացի պետական կարգավորման անկում,

3. անդրազգային կառույցների աճ, որոնք ունեն ավելի մեծ հնարավորություններ, քան ազգ-պետությունները,
4. գոյաբանական հիմնախնդիրների գերակայություն, որը ենթադրում է իշխանության անդրազգային կենտրոնների զարգացում և համաշխարհային կառավարում:

Նշված հատկանիշների հիման արդի ֆուտուրոլոգները եզրակացրել են, որ «Ինքնաբավ պետությանը փոխարինում է անդրազգային ֆիրմաների կողմից ստեղծված և տարածքային սահմանափակությունից ազատ ցանցը, որն առանց սահմանների բաց համակարգ է» [2]: Փաստորեն փլուզված վեստֆալյան աշխարհի փոխարեն հաստատվել է մինչ այժմ մարդկությանն անհայտ սկզբունքորեն նոր կառավարման մոդել: Համակարգելով ուսումնասիրված գիտական գրականությունը՝ կարող ենք եզրակացնել, որ քաղաքական գիտության մեջ միասնական կարծիք ազգ-պետության «մահվան» մասին բացակայում է: Ընդհակառակը, հետխորհրդային և մերձավորարևելյան քաղաքական զարգացումներով պայմանավորված՝ արդեն մեծացել են «ճկուն», «փոփոխվող», «արդիականացող», «զարգացող» ազգային պետությունների արդյունավետ գործառման հիմնախնդրի քննարկումները, որոնց նպատակն է մեծացնել պետության և քաղաքացիական հասարակության գործառույթների արդիականության կառուցակարգերը: Այս տեսակիրառական մարտահրավերներին համահունչ անհրաժեշտ է նորովի ուսումնասիրել ազգ-պետության ծագումնաբանական ֆենոմենը: Մինչ նրա «մահվան» մասին մերկապարանոց հայտարարություններ անելը անհրաժեշտ է բացահայտել պատմական, ծագումնաբանական և գործառնական կապերի այն առանձնահատկությունները, որոնք առկա են այսօր պետության և նոր ձևավորած ինստիտուցիոնալ կազմավորումների գործունեության մեջ: Արդյունքում միայն պետությունը պատասխանատու չի կառավարման արդյունավետության համար, քանի որ նոր ինստիտուցիոնալ կազմավորումներն այսօր ներխուժել են այն ոլորտները, որոնք իրենց հերթին ավանդաբար համարվում են պետական իշխանության իրականացման մենաշնորհը [3, էջ 26]:

Նոր կազմակերպությունները ձեռք են բերում այդ իշխանության «առանձին հատկանիշները» և սկսում են այն իրականացնել արդեն պետությունից անկախ՝ ձևավորելով ինչպես լոյալության և կոլեկտիվ նույնականության նոր տիպեր, այնպես էլ ապահովելով սեփականության իրավունքը և երաշխավորելով պայմանագրերի իրականացումը: Փորձենք պարզել, թե իշխանության տարածական կազմակերպման ինչ ձևեր են լրացնում պետությանը: Գլոբալ կառավարման (Global governance) կայացման և զարգացման վերաբերյալ մոտեցումներն արտացոլում են հիմնախնդրի լոկ իրավիճակային ընկալումը՝ նկարագրելով բարդ իրականության տարրերից մեկը: Համաձայն «գլոբալ կառավարման» հայեցակարգի՝ պետություններն իրենց իրավասությունների զգալի մասը կամավոր փոխանցելու են համապատասխան միջազգային կազմակերպություններին [4, էջ 5-6]: Սակայն իրականում գլոբալ կառավարման կայացումն արդեն

իսկ ինքնիշխան պետության արդիականացման ձևերից մեկն է՝ հանուն համաշխարհային քաղաքականության մեջ սեփական դերի պահպանման՝ ի հակադրություն մրցակցող քաղաքական, տնտեսական միավորումների աճող ճնշման:

Միջազգային հարաբերությունների ավանդական գործող դերակատարներին զուգահեռ (ինչպիսիք ճանաչված և չճանաչված պետություններն են) հետազոտողներն առանձնացնում են ինտեգրացիոն խմբավորումները, ոչ պետական և ոչ կառավարական կազմակերպությունները, ոչ առևտրային կազմակերպությունները, անդրազգային կորպորացիաները, սոցիալական և կրոնական շարժումները, ինչպես նաև ահաբեկչական ցանցերը: Ընդ որում, կարծիք կա, որ համաշխարհային ասպարեզում գործող դերակատարների թվի զգալի աճի հիմնական պատճառը տնտեսական գլոբալացումն է, որը հանգեցրել է տարածքների ինքնակազմակերպման և քաղաքական-տնտեսական իշխանության էական կերպափոխման» [5, էջ 3-4]: Գլոբալացումը կարող է սահմանվել որպես տարբեր ինստիտուցիոնալ կազմավորումներում ընթացող գործընթացների փոխադարձ կախվածության մեծացում և նոր աշխարհի կառուցում ավելի շուտ ցանցային, այլ ոչ թե աստիճանակարգային սկզբունքով: Տվյալ դեպքում մեզ համար կարևոր է ընդգծել, որ ցանցը սահմանում է հորիզոնական, այլ ոչ թե ուղղահայաց հարաբերություններ: Հորիզոնական հարաբերությունները ենթադրում են փոխգործակցության այնպիսի վիճակ, որը կողմերից յուրաքանչյուրին հնարավորություն է տալիս առկա մարտահրավերներին համահունչ արդիականացնելու իր «Ես»-ի ինքնությունը: Տվյալ գործընթացում առանցքային գործոնը տեխնոլոգիական հեղափոխությունն է, որի արդյունքում աշխարհը տեղեկատվական բազմաշերտ հոսքերի նոր հերթական շրջապտույտ ապրեց. հաղորդակցության նոր միջոցները վերափոխեցին հարաբերություններն ինչպես պետության և հասարակության, այնպես էլ տնտեսական դերակատարների միջև: Այդ հարաբերությունները կառուցվում են ցանցային սկզբունքով, որը բարձրացնում է դրա **գործունեության հետևանքների անորոշության աստիճանը դրա կազմի մեջ չմտնող սուբյեկտների համար**: Յանցի կառուցվածքն առանձնանում է ճկունության և հարմարվողականության բարձր մակարդակով, հենց այդ պատճառով էլ շատ հաճախ այն կարող է լինել ինքնավար և ստեղծվել կոնկրետ խնդրի լուծման նպատակով՝ դադարեցնելով իր գործունեությունը տվյալ նպատակին հասնելուց հետո: Այս գործոնը խոչընդոտում է պետության կողմից ցանցային աշխատանքի ակտիվ կարգավորման գործընթացին: Համընդհանուր վերահսկողության իրականացումն այսօր կամ անհնարին է, կամ պահանջում է այնպիսի հսկայական բյուրոկրատական ապարատի գոյություն, որի պահպանման արժեքը թերևս ավելի բարձր է, քան դրա օգտագործումից ստացվող եկամուտները:

Արդի գլոբալացման գործընթացում ազգ-պետության կերպափոխման շրջանակներում ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի ձևերից մեկը մյուսով լրիվ կամ մասնակի փոխարինելու էությունը և հեռանկարներն ըմբռնելու համար նպատակահարմար ենք համարում վերլուծել անցած դարաշրջանի զարգացման միտումները, հասկանալ, թե ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի նոր ձևերից որոնք են առավել կենսունակ եղել: Նման

վերլուծության հիման վրա առաջարկում ենք մեթոդաբանության որոշ ուրվագծեր արդի գլոբալացման գործընթացի և պետական ինքնիշխանության տրոհման պատճառների ուսումնասիրման համար:

Այս նկատառումներով անհրաժեշտ ենք համարում վերադառնալ եվրոպական պատմության այն ժամանակաշրջանին, երբ ինքնիշխան պետությունն իր ինստիտուցիոնալացված կառուցվածքով դառնում է կառավարման արդյունավետ ձևի գերակա խաղացող: Ինքնիշխան պետությունների միջազգային համակարգի կայացումը համարվում է 1648 թվականը, երբ Վեստֆալյան հաշտության պայմանագրերի ստորագրմամբ ավարտվեց Երեսնամյա պատերազմը: Վեստֆալից իր իրավական ամրագրումը գտավ որոշակի բնութագրերով օժտված ինքնիշխան պետությունը, որոնք վերջինիս թույլ էին տալիս հաղթել ինստիտուցիոնալ այլընտրանքային միավորումների մրցակցությունը: Այդ առումով առանձնացվում են պետական իշխանության հետևյալ բնորոշ գծերը՝

1. որոշակի տարածության հստակ սահմաններ և երկարատև գոյատևում ժամանակի մեջ,
2. համեմատաբար կայուն քաղաքական ինստիտուտների գոյություն և արդյունավետ գործունեություն,
3. լեգիտիմացում բնակչության կողմից, որն արտահայտվում է գերագույն իշխանության անհրաժեշտության բուն գաղափարի ընդունմամբ,
4. գերագույն իշխանության անհրաժեշտության բուն գաղափարի ընդունման նկատմամբ լոյալության պահպանում [2, էջ 12-16]:

Նշված հատկանիշներին Մ. Խարդթին և Ա. Նեգրին ավելացրել են երկարատև համատեղ կեցության արդյունքում ձեռք բերված ինքնություն՝ որոշակի համեմատաբար անփոփոխ և լեգիտիմացված տարածքի սահմաններում[4, 18]: Այս համատեքստում նրանք կարծում են, որ ազգ-պետությանը հաջողվեց իր մեջ համատեղել քաղաք-պետության և կայսրության դրական բնութագրերը: Կայսրություններն օժտված լինելով ռազմական հզորությամբ՝ ոչ արդյունավետ ինտեգրված կառույցներ են և ի գործու չեն բնակչության մեծ մասին մասնակից դարձնել ընդհանուր ինքնության կերտման քաղաքական գործընթացներին: Այս հանգամանքն իր հերթին հանգեցնում էր մարդկային ռեսուրսների ոչ արդյունավետ օգտագործմանը և գերագույն իշխանության նկատմամբ լոյալության նվազեցմանը՝ կայսրության բնակիչների մեծ մասի կողմից սոցիալական միավորումը չէր դիտվում որպես Բարձրագույն արժեք: Քաղաք-պետությունն արդյունավետ օգտագործեց մարդկային կապիտալը և ստեղծեց կառավարման այնպիսի համակարգ, որի դեպքում գործնականում բոլոր քաղաքացիները մասնակցում էին քաղաքական կյանքին, ինչը բարձրացնում էր նրանց քաղաքական լոյալության մակարդակը: Սակայն քաղաք-պետությունը չկարողացավ լուծել արդեն գոյություն ունե-

ցող կառուցվածքի մեջ նոր տարածքների և դրանց բնակչության ներգրավման հիմնախնդիրը: Միայն ազգ-պետությանը հաջողվեց միավորել կայսրության և քաղաք-պետությունների ուժեղ կողմերը [2, էջ 10-11]:

Փաստորեն, ազգ պետության ձևավորման գործընթացի սկիզբը XII-XIII-րդ դարերում Եվրոպայում հարաբերական կայունության ժամանակաշրջանն է, երբ ավարտվեց գաղթերի, արշավանքների և նվաճումների երկարատև դարաշրջանը և համեմատական անվտանգություն ապահովեց [6, էջ 16-17]: Անվտանգության և արդարադատության ապահովումը դարձավ ինքնիշխան պետության նոր ձևավորվող կառավարող էլիտաների առաջնահերթ խնդիրը, որի պայմաններում միայն հնարավոր եղավ ստանալ բնակչության աջակցությունը: Սակայն ինքնիշխանությունը և գերիշխանությունը որպես պետության կայացման հիմնական արժեք ընկալելու համար համադրվեց ռազմական մրցունակության հետ, որն արտացոլվեց պետության ներքին կառուցվածքի վրա՝ պահանջելով զանգվածային ֆիսկալ ապարատի և մշտական գործող ազգային բանակի ստեղծում: Այս համատեքստում «Կոնսոլիդացված պետության» ձևավորմանն ու կայացմանը նվիրված իր աշխատանքներում Չ. Տիլլին պնդում է, որ միջպետական և ներպետական փոխգործակցության հիմնական օբյեկտը վերահսկողությունն է տարածքի և դրա բնակչության նկատմամբ, հենց այդ պատճառով էլ պետություններն առաջացան որպես ռազմական ոլորտում մրցակցության արդյունք, երբ ռազմական առավելությունը թույլ էր տալիս ընդլայնել այդ վերահսկողության սահմանները [6, էջ 4]: Վերահսկողության ընդլայնման գործիքներ էին տարատեսակ ռեսուրսները, որոնց հարաբերական առկայությունով պայմանավորվում էր տիրակալների կողմից կիրառվող ռազմավարությունը: Տիլլին թվարկում է ռազմավարությունների մի քանի տարբերակ՝

1. **բռնության վրա հիմնված ռազմավարություն (coercion-intensive)**, որի ժամանակ տիրակալները պատերազմի համար անհրաժեշտ ռեսուրսները գանձում էին սեփական կամ գրավված տարածքների գյուղական բնակչությունից, ինչն ուղեկցվում էր զանգվածային վարչական և ֆիսկալ ապարատների ստեղծումով;
2. **կապիտալի վրա հիմնվող ռազմավարություն (capital-intensive)**, որի ժամանակ ռազմական ուժի ժամանակավոր օգտագործման կամ ձեռքբերման համար (օրինակ՝ վարձկանների) նրանք համաձայնություն էին կնքում վաղ կապիտալիստների հետ (առևտրականների և բանկիրների), որոնց շահերը անկասկած հաշվի էին առնվում: Միաժամանակ, հսկայական պետական կառույցներ ստեղծելու անհրաժեշտություն այլևս չկար:
3. **ռազմավարություն, որի հիմքում ընկած էր բռնության և կապիտալի միաժամանակյա օգտագործումը (capitalized coercion)**, որի ժամանակ տիրակալները ռեսուրսներ էին ստանում թե առաջին և թե երկրորդ սոցիալական խմբերից, սակայն դրա վրա ավելի մեծ ջանքեր էին գործադրում, քան առաջին երկու դեպքերում: Տիրակալի կողմից օգտագործվող ռազմավարությունով էր պայմանավոր-

ված պետության այս կամ այն տիպի զարգացումը՝ առաջին դեպքում ձևավորվում էին կայսրություններ, որոնք գոյատևում էին տուրքեր հավաքելու հաշվին, երկրորդ դեպքում առաջանում էին դրվագային ինքնիշխանության ձևեր, երրորդ դեպքում՝ ազգ-պետություն:

Այս դիրքորոշումը համընկնում է Տ. Էրտմանի կարծիքի հետ. «Ներկայումս ժամանակակից պետության ձևավորման գործընթացն ուսումնասիրողների շարքում գոյություն ունի ընդհանուր կոնսետուս այն հարցով, որ պատերազմը, երբեմն այլ գործոնների համադրմամբ, այն գլխավոր պատճառն էր, որ ստիպեց տիրակալներին ադապտացնել քաղաքական համակարգերը, ինչպես նաև ընդլայնել և ռացիոնալացնել պետական ապարատը՝ ռազմական ոլորտում մրցակցության ապահովման նպատակով» [7, էջ 4]: Այսպիսով, հենց այս գործոնն էլ առանցքային ազդեցություն ունեցավ վաղ Մոդեռնի դարաշրջանի Եվրոպայում քաղաքական համակարգերի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի արդիականացման վրա: Այսինքն՝ սոցիալական ցանկացած տեսակ (եկեղեցի, քաղաք-պետություն, քաղաքների լիգա, կոմունաների միության ինստիտուտներ, միանձնուհիների և ասպետական միաբանություններ, առևտրային խոշոր ընկերություններ) պահպանեցին հարաբերական անկախություն միայն մեկ պայմանով՝ նախ՝ հրաժարվեցին իրենց բացարձակ գերակայության հավակնություններից, ապա ճանաչեցին Վեստֆալյան համակարգի սկզբունքները: Սակայն դրանց իրավունք էր վերապահվել մասնակցելու միջազգային հարաբերություններում՝ օրինակ Շվեյցարիայի Համադաշնության անկախությունը Հռոմի սուրբ կայսրությունից վերջնականապես ամրագրվեց հենց 1648թ., իսկ Վատիկանը, որն օժտված էր հզոր կազմակերպչական ցանցով, միշտ էլ ակտիվ խաղացող է եղել Եվրոպական թատերաբեմում: Ուստի X-XII դարերից սկսած՝ տնտեսական զարգացումն անուղղակիորեն առնչվեց նաև սոցիալական կազմակերպման այլ ձևերի հետ: Այսպես՝ Խաչակրաց արշավանքների սկիզբը պետք է դիտարկել ոչ թե սրբազան հողերն անհավատներից ազատագրելու համար մղվող գաղափարական քարոզչական պատերազմների տեսանկյունից, այլ որպես զուտ քաղաքական-առևտրային ձեռնարկ, որը ոչ միայն հսկայական շահաբաժիններ բերեց հզորացող պապական պետությանը, այլև Եվրոպայի մարզինալ աշխատուժին ուղղորդեց դեպի սրբազան գործունեության: Ուստի Խաչակրաց արշավանքները Եվրոպական տնտեսական էքսպանսիայի անքակտելի մասն են: Ջենովայի և Վենետիկի հանրապետությունների տնտեսական պատմության ուսումնասիրությունները վկայում են, որ հենց Խաչակիրների պետությունների հիմնման արդյունքում էլ սերտ կապեր հաստատվեցին Մերձավոր Արևելքի երկրների հետ, և խարխլվեց Բյուզանդիայի գերիշխանությունը Սևծովյան նեղուցներով անցնող առևտրային ուղիների նկատմամբ

[10, էջ 131–146]:

Այնուհետև, XIV դարից կասեցված ժանտախտի համաճարակի և Հյուսիսային ու Հարավային Եվրոպայի միջև կապերի ակտիվացումից հետո Ֆլորենցիայում խոշոր ընտանեկան ընկերությունների ձևավորումը նոր թափ հաղորդեց Եվրոպայի տնտեսա-

կան վերելքին: Ընտանեկան ընկերությունները, համակարգելով բանկային գործը, սպասարկում էին Պապին և Եվրոպայի թագավորական պալատները: Ֆլորենցիայի խոշոր առևտրային տները գործում էին Եվրոպայում և դիվերսիֆիկացնում էին իրենց բիզնեսը՝ դրանով իսկ հիմք դնելով եվրոպական ազգային բաժնետիրական ընկերությունների, որոնք ձևավորվեցին Նոր աշխարհի հետ առևտուր սկսելու համար: Իրենց հերթին այս ընկերությունների կազմակերպական մոդելը հիմք հանդիսացավ արդի անդրազգային կորպորացիաների համար: Մեդիչի ընտանիքը, նախքան իշխանության կգար Ֆլորենցիայում, իր հաճախորդներից մի ամբողջ կուսակցություն ստեղծեց՝ վերջինիս աջակցություն ցուցաբերելով լայնամասշտաբ բանկային ցանցի շրջանակներում իրականացվող ֆինանսական գործառույթներից ստացվող եկամուտների հաշվին [8, էջ 20-21]: Այսպիսով, X-XV դարերում բոլոր այլընտրանքային կազմավորումները տարբեր չափերով օժտված էին իրենց անդամների կողմից որոշակի լոյալությամբ և անհրաժեշտ տարածքային ինքնակազմակերպմամբ: Բացի այդ, իրականում նրանց էր պատկանում քաղաքական իշխանության որոշակի բաժին՝ սեփական «**հաճախորդ—հպատակներ**ի» նկատմամբ:

Եվրոպական տիպի ազգ-պետական համակարգի հետագա զարգացման համար վճռական դարձավ XV դարի վերջից մինչև XVII դարի սկիզբն ընկած ժամանակաշրջանը: Վեստֆալից հետո ազգ-պետությունը դարձավ քաղաքական և տնտեսական ինքնորոշված միավոր, քանի որ իր վրա վերցրեց ռազմական գործողություններ վարելու և անվտանգություն ապահովելու գերակա դերը: Փաստորեն, ելնելով միջազգային թատերաբեմում գրաված իր մենաշնորհային իրավունքից, այն կարողացավ ոչ միայն վերահսկել X դարից պետության հետ մրցակցող և նրան հավասար միջազգային հարաբերություններում մասնակցող տարբեր ինստիտուցիոնալ ձևավորումներին, այլև ստիպեց նրանց ինքնակազմակերպվել իր շահերի տիրույթներում կամ ընդհանրապես վերանալ Եվրոպայի քարտեզից: Արդյունքում աշխարհը դարձավ **պետությունա-կենտրոն և հիերարխիկ**:

Արդի գլոբալացման գործընթացներում մարդկությունը վկա է հակառակ հարաբերությունների՝ **պետական կառավարման արդյունավետությունը պայմանավորված է ապակենտրոնացման մակարդակով**, գնալով ավելի շատ դերակատարներ են ազդում քաղաքական համակարգի արդիականացման և որոշումների ընդունման վրա: Սակայն նորանկախացած պետությունների գործունեության արդյունավետությունն ուղղակի կախվածության մեջ է կերպափոխման ժամանակ առաջացած քաղաքական զարգացման ճգնաժամերից, որոնց պարագայում ժողովրդավարական բարեփոխումները շարունակական բնույթ չունեն: Արդյունքում «չկայացած պետություն» անվանված այդ միավորներում տեղի է ունենում ոչ թե պետության ինստիտուցիոնալացված իշխանության պատվիրակում, այլ նոր դերակատարների կողմից դրանց «ինքնության սեփականաշնորհման» գործընթաց: Նկատենք, որ հաճախ նման կազմակերպություններն իրենց վրա են վերցնում պետության համար ավանդական խնդիրների լուծումը: Ակնհայտ է, օրինակ, որ Հյուսիս-ատլանտյան պայմանագրի կազմակերպությունն ա-

պահովում է ԵՄ այն երկրների անվտանգությունը, որոնք պատրաստ չեն (կամ միզուցե անհրաժեշտ չեն համարում) զգալի ֆինանսական միջոցներ տրամադրելու բյուջեի այդ հոդվածին: Ուշագրավ են նաև ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի որոշումները, որոնք, վերջին ժամանակներս (Իրաքի, Աֆղանստանի և Սիրիայի ռազմական գործողությունների ժամանակ) փորձեցին իրենց վրա վերցնել միջազգային ասպարեզում պետական իշխանության գործադիր և օրենսդիր ճյուղերի գործառույթները՝ ապացուցելով իրենց երկդիմությունը: Արդի անդրազգային ընկերությունները (ԱԱՀ) տնօրինում են վիթխարի ռեսուրսներ, որոնք մի քանի անգամ գերազանցում են առանձին ինքնիշխան պետությունների հնարավորությունները: Ունենալով ընդարձակ ցանց և միավորելով մարդկանց կազմակերպական առումով, այլ ոչ թե ազգային պատկանելությամբ, աշխատանքով ապահովելով տասնյակ հազարավոր մարդկանց՝ նրանք համապատասխան քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով ճնշում են գործադրում ազգային կառավարությունների վրա: Այնպիսի միջազգային կազմակերպություններ, ինչպիսիք են Առևտրի համաշխարհային կազմակերպությունը, Համաշխարհային բանկը, Արժույթի համաշխարհային հիմնադրամը, խրախուսում են ԱԱՀ-ների ամրապնդումը՝ ունիֆիկացնելով օրինական դաշտը նրանց գործունեության համար և համահարթեցնելով տարբերությունները ազգային օրենսդրություններում:

Այնուհանդերձ, խոսել պետության ինստիտուտի «վախճանի» «վերացման» կամ «փոշիացման» մասին աննպատակահարմար է, խոսքը ազգային պետությունների իրավասության ավանդական ոլորտներում ավելի շուտ կազմակերպման նոր ձևերի զարգացման մասին է: Նման պատմական ժամանակաշրջանի առանցքային բնութագրիչը մեծ անորոշությունն է, ապագայի նկատմամբ անվստահությունը և դրա անորոշությունը՝ զարգացման այլընտրանքների լայն ընտրության առկայության առումով: Միաժամանակ փաստենք, որ գլոբալացման գործընթացում իրենց բնությամբ տարբեր դերակատարների առկայությունը չի երաշխավորում, որ մրցակցային պայքարի արդյունքում կմնա միայն մեկ գերակայող դերակատար: Ակնհայտ է, որ ինստիտուցիոնալ կառուցվածքային ներկայումս գոյություն ունեցող տարաբնույթ ձևերը, իրենց կարգավիճակին համապատասխան, կատարում և կատարելու են պետության գործառույթները փոխլրացնող գործառույթներ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Аттали Ж., На пороге нового тысячелетия. М., 1993.
2. Кафлен Ш., Есть ли будущее у национального государства? // dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m.
3. Кревельд, Мартин ван. Расцвет и упадок государства, пер. с англ. под ред. Ю. Кузнецова и А. Макеева, М.: ИРИСЭН, 2006.
4. Хардт М., Негри А. Империя. М. 2004.
5. Гидденс Э., Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь, М.: “Весь мир”, 2004; Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества ,Пер. с англ. М.: Изд. «Весь Мир», 2004..
6. Cities and the Rise of States in Europe, A.D. 1000 to 1800. Ed. by Tilly C. and Blockmans W. P. Boulder.
7. Ertman T.. Birth of the Leviathan. Building States and Regimes in Medieval and Early Modern Europe. 1999 Cambridge.
8. Hale J. R. Florence and the Medici: the Pattern of Control. 2001(1977).
9. Хабермас Ю., Европейское национальное государство: Его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства/Андерсон Б., Бауер О., Хрох М. и др.; Пер. с англ. и нем., М.: Праксис, 2002, сс. 364-380.
10. Tilly Ch. States and Nationalism in Europe 1492-1992 // Theory and Society. 1994. Vol. 23. № 1.
11. Хобсбаум Э. Нации и национализм после 1780 года.

http://aleksandr-kommari.narod.ru/hobsbaum_nacii.html (03.30 2014).

МАРИАМ МАРГАРЯН

*Академия государственного управления РА, Заведующий кафедрой политического управления и политического анализа,
доктор политических наук, профессор*

ОСОБЕННОСТИ МОДЕРНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье в сравнении рассмотрены закономерности и особенности модернизации национального государства в Европе (после Вестфальского договора 1648г.) и образованных после распада СССР новых независимых республиках. Если исторически в Европе национальные государства сформировались в качестве государствоцентричных и иерархичных инститов, то в современных процессах глобализации его эффективность обусловлена уровнем децентрализации. В результате сформировались “несостоявшиеся государства”. Автор придерживается мнения, что преодоление политических кризисов предполагает модернизацию национального государства с целью развития собственного “Я” и обеспечения конкурентоспособности, в противовес растущему давлению со стороны соперничающих политических и экономических единиц.

Ключевые слова: национальное государство, суверенитет, глобальное управление, империя, новый институционализм, социально-политические сети, децентрализация.

MARIAM MARGARYAN

*Public Administration Academy of the RA,
Head of the Chair of Political Administration and Political Analysis,
Doctor, Professor in Political science*

SPECIFICS OF MODENIZATION OF THE NATIONAL STATE IN PROCESS OF GLOBALIZATION

In the article in comparison are researched regularities and specifics of modernization of the national state in Europe (after Westphalia treaty of 1648) and newly formed independent post-soviet republics. If historically national states in Europe were formed as state-centered and hierarchic institutions, but their effectiveness in modern globalization processes is determined by the level of decentralization. As a result failed states were formed. The author thinks that overcoming of political crises assumes modernization of national state to preserve its own role and competitiveness as a response to rising pressure from rivalry political and economic units.

Keywords: national state, sovereignty, global governance, empire, new institutionalism, sociopolitical networks, decentralization.